

31
FERRAN SÁEZ MATEU

filòsof

Un cop plantejada la consulta, la indefensió davant de les comparacions amb el nazisme pot arribar a extrems intolerables

30
MIQUEL CARRILLO
Agora Nord-Sud

Exigim una legislació que permeti judicialitzar les violacions de drets humans comeses arreu del món per empreses amb seu a l'Estat

32
F. XAVIER GRAU
rector de la Universitat Rovira i Virgili

L'èxit del procés de Bolonya ha atret l'atenció de tots els sistemes universitaris del món i n'ha condicionat les polítiques

Un any de sous a la baixa

EVOLUCIÓ

L'estadística de l'INE registra per primera vegada quatre trimestres consecutius de caiguda dels salaris

CAUSES

La reforma laboral, aprovada el juny del 2012, consolida la tendència a la reducció dels costos laborals

La llum, més cara al gener

El govern espanyol admet ara una pujada que es podria disparar fins al 10%

La Mancomunitat, 100 anys d'una estructura d'estat

Dossier especial

La pervivència de l'obra de Prat de la Riba

AHDB

El PP i C's endarrereixen l'aprovació dels comptes per la consulta

Rajoy accepta veure Mas però no negociar sobre el dret a decidir

Guerra oberta entre el jutge i el fiscal per la infanta Cristina

les claus del dia

pareumàquines
ÀLEX GUTIÉRREZ (@ALEXGUTIERREZM)

‘La Razón’ s’autodesmenteix en portada

“De les 63 qüestions plantejades, només n’hi va haver cinc sobre l’atur”, deia l’últim dels subtítols de la portada de *La Razón* d’ahir. Un dia abans, en lletres quatre cops més grans, obrien la primera pàgina amb “Mas veta les preguntes sobre crisi i corrupció a la seva entrevista de TV3”. Doncs bé: en el segon bloc es va parlar de crisi –més enllà de les cinc preguntes sobre atur– i també de corrupció: els entrevistadors van posar l’afer Palau sobre la taula. ¿Podrien haver collat més? Sí, però parlar de veto no se sosté. La capacitat endevinatòria del diari no està en les seves hores més resplendents. El 3 de desembre també feien futurologia: “Mas anunciarà la pregunta del referèndum el dia 16 a TV3”. Com és sabut, el president va fer-ne espòiler dies abans. Fer-se el Nostradamus –o el Sandro Rey– en premsa té un risc: l’hemeroteca.

“Mas anunciarà la pregunta del referèndum el dia 16 a TV3”. Com és sabut, el president va fer-ne espòiler dies abans. Fer-se el Nostradamus –o el Sandro Rey– en premsa té un risc: l’hemeroteca.

‘El Mundo’ manté viu el tema Jorge Messi

Tot i que a la web van fer un moviment retràctil quan el ministeri de l’Interior i la Guàrdia Civil van aigualir el tema, *El Mundo* mantenia al paper la pressió sobre el pare de Messi. “Haurà de declarar”, titulava en primera. I posava la pilota a la teulada del jutge que investiga el cas: si ell no ho tanca, la Guàrdia Civil pot dir missa. Fins i tot en feien un editorial que, bàsicament, apuntalava el tema tot i les debilitats sorgides el dia anterior.

Al racó de pensar

LUIS MARÍA ANSON
ARTICULISTA D’EL MUNDO

“El órdago secesionista, lanzado a bombo y televisión por Oriol Junqueras y su marioneta Arturo Mas, tiene, entre otros muchos, a tres responsables: Suárez, Zapatero y Rajoy”

PARLEM-NE

DAVID MIRÓ
SUBDIRECTOR

Trujillo ensenya el camí

EN EL SEU LLIBRE *De la identitat a la independència*, Xavier Rubert de Ventós explica una anècdota deliciosa. Una senyora en una cua del súper a Madrid comença a protestar perquè veu que un producte està etiquetat també en català. La caixa agafa l’envàs, el mira, i li diu: “*Esto es portugués*”, a la qual cosa la senyora respon: “*Ah, vale*”.

Per què una persona veu normal un producte amb l’etiqueta en por-

tuguès i no en una llengua d’un pes demogràfic similar (si obviem el Brasil) i molt més propera perquè és del propi estat com el català? Doncs perquè la majoria d’espanyols han estat educats per veure el món a través d’unes ulleres que es diuen *estats* i que els dificulten entendre que el suís o el belga no són cap idioma. Es tracta del mateix mecanisme que fa dir a l’exministra socialista María Antonia Trujillo que el català no serveix per a coses “importants” i que, sobretot, no és el mateix el català a Espanya que el danès a Dinamarca. Per tant, el sil·logisme és evident: per a la senyora Trujillo el català només té una manera de ser “necessari” i apte per a les coses “importants”, que és convertir-se en un estat. I no en un estat d’una confederació qualsevol, sinó un estat independent, amb tots els ets i uts, amb un color diferent en el mapa-mundi i seient a l’ONU.

I així, en un futur no molt llunyà, Trujillo podrà escandalitzar-se a la cua del súper perquè un producte està etiquetat en valencià, i la caixa, amb rostre amable, li aclarirà: “*Tranquila, que esto es catalán*”.

vist alttwitter

Lluís Gibert (@lluigibert)

Advocat

“Nova promesa incomplerta del PP. Pujada de la llum. L’única cosa que es veu que compliran serà el no a la consulta. #Sisi”

Jesús Sánchez (@JesusSanchez_)

Periodista

“Al pas que va el rebut de la llum, haurem de posar una espelma al final del túnel”

Pere Navarro (@pere_navarro)

Primer secretari del PSC

“És del tot fora de lloc el contingut del tuit fet il·legítimament amb el meu compte, i també que algú cregui que n’he estat l’autor”

Andrea Levy Soler (@ALevySoler)

Vicesecretària d’estudis i programes del PPC

“Això del tuit d’en Pere Navarro hauria de donar una lliçó als polítics que no gestionen el seu perfil a la xarxa. No ens enganyeu!”

Jaume Pi (@jaumepi)

Periodista

“El Partit Popular de Catalunya atura els pressupostos, cosa que sens dubte serà de molt bona ajuda per a Catalunya”

Verónica del Carpio (@veronicadelcarpio)

Advocada i professora de dret civil

“Seria interessant veure quantes declaracions va fer Díaz Ferrán com a president de la CEOE sobre «ètica empresarial» i cosetes així”

Marc Menchén (@marcmenchen)

Periodista d’*Expansión*

“Preocupació a la CEOE pel «viratge cap al sobiranisme» dels empresaris. Ara veuen que és un moviment transversal. Aplaudiments”

Martí Farrero (@martifarrero)

Periodista

“Es parla més de diàleg per a la #consulta ara amb #pregunta que abans sense. Senyal que quan la voluntat no hi és, el diàleg s’ha de forçar”

Jaume Aulet (@Jaumaulet)

Professor del departament de filologia catalana a la UAB

“Rajoy es vol reunir amb Mas, però no vol negociar res. I què faran, jugar al parxís a veure qui mata la fitxa de l’altre i en compta vint?”

Ignasi Guardans (@iguardans)

Advocat

“Futbol, ajudes públiques, llei europea. A veure si aquesta serà la gran crisi institucional espanyola i no això de Catalunya”

IAQUÍ

CARLES CAPDEVILA

DIRECTOR

¿Quieren saber qué pasa en Cataluña?

RAJOY em va convidar (a mi i a quatre-cents periodistes més) a l’aperitiu nadalenc a la Moncloa. Em vaig anar presentant, amablement. Sabien què és l’ARA, alguns, com Wert, bastant. Els preguntava, als ministres: què passa a Catalunya? Alguns em donaven la seva versió, d’altres em deien que no era el dia. ¿Però sabeu què? Ningú no em va demanar què em semblava a mi que passa a Catalunya. Ni tan sols per cortesia, per quedar bé. Posaven cara de preocupació, parlaven del risc gravíssim de convivència. Quan jo els afegia “I doncs, què fareu per arreglar-ho?”, venien a dir, amb un silenci, “Res, pobres de nosaltres”. Com si allò tan i tan greu no anés amb ells. Rajoy em va argumentar en directe la seva tesi que ben aviat tot el món serà una sola nació. Li vaig respondre que si això és cert no havia de partir si Catalunya és un estat independent, aviat tots tornariem a estar junts. Una persona del seu entorn em va admetre que havien calculat malament, que pensaven que Mas era un zombi, i que ara ha ressuscitat, però ho ha fet amb un pacte amb companyies perilloses, que l’aparten del centre assenyat, i no té cap futur. I noves cares de gran preocupació. Però cap pregunta, ni per curiositat. Ni cap resposta. *I felices fiestas.*

ANY
ESPRIU
2013

351

LA FRASE DEL DIA

“Cada turó, cada pi, cada sarment, cada bri d’herba tenen a la meua terra una personalitat concretíssima”

TEMA DEL DIA

El primer intent

Avui fa 100 anys que Madrid va permetre crear la Mancomunitat, però molt aviat en va limitar l'acció

Reportatge

SÍLVIA MARIMON
BARCELONA

El 18 de desembre del 1913 el govern espanyol va aprovar les mancomunitats. Era un decret general i no únicament per a Catalunya, d'on venia la reivindicació. Cap més regió va aprofitar-ho. La seva gestació no va ser fàcil: va sobreviure a la Setmana Tràgica i a més d'un daltabaix polític. Han passat cent anys, però els titulars dels diaris del 1913 podrien ser els d'avui: negatives taxatives des de Madrid a les demandes d'autodeterminació, recerca del suport internacional, boicot als productes catalans i manifestacions i declaracions virulentes a favor i en contra. La Mancomunitat va tenir una vida breu (1914-1923), però va contribuir a modernitzar el país i a crear un esbós d'estat propi.

“¡Viva España!” i “¡Abajo las mancomunidades!”

La població surt al carrer

Mentre es discutia a les Corts la llei de mancomunitats, es va convocar una gran manifestació la tarda del 23 d'octubre del 1913. Es volia que fos pacífica i es va consensuar que no es llancesin proclames a favor o en contra de res i que no es cantessin himnes. El pas per la Rambla va durar més d'una hora. No va ser un acte del tot pacífic: grups lerrouxistes van sortir al carrer amb el crit “¡Viva España!” i “¡Abajo las mancomunidades!” Un d'ells va treure la pistola i va disparar. El 6 d'abril del 1914 es reunia per primera vegada l'Assemblea de la Mancomunitat i elegia com a president Enric Prat de la Riba. El nou president va recordar que dos cents anys abans (el 1714) Catalunya havia perdut el seu règim de govern: “Des d'ara, des d'aquest moment, que gràcies a Déu hem pogut veure, Catalunya tindrà una institució que la representarà tota sencera, que donarà forma corporal a la seva unitat”.

Un no rotund a la cooficialitat del català

La batalla per la llengua

El maig del 1916 el Consell de la Mancomunitat demanava públicament al govern espanyol la cooficialitat de la llengua catalana en tots els àmbits. Es va elaborar un autèntic programa de normalització lingüística en les institucions públiques. La Real Academia Española va reaccionar amb rapidesa: “Hay centros oficiales donde se prescinde en absoluto del castellano, y hasta acontece que en gran número de escuelas está proscrito el idioma nacional o se enseña como lengua extranjera”. De res va servir la unanimitat dels partits catalans: “Coincidim tots els partits a Catalunya, absolutament tots, des dels carlins fins als republicans, a manifestar-nos com a ardents defensors del dret regional, del nostre idioma”. La resposta del govern espanyol va ser clara i contundent. L'aleshores president espanyol, el comte de Romanones, va dir que “mai” concediria la cooficialitat de la llengua catalana perquè el seu ús era un “emblema polític”.

“No se recibe a los viajantes catalanes”

Boicot als productes catalans

El juny del 1916 es va començar a plantejar l'autonomia política. Madrid s'ho va prendre com una deslleialtat nacional. Romanones es va mostrar intransigent: “No podía ni debía admitir diálogo”. I acabava dient: “Autonomía política, Señor Cambó, no”. El final de la Primera Guerra Mundial, el dret d'autodeterminació de Wilson i l'enfonsament dels grans imperis van donar certa esperança als catalans. El 10 de novembre del 1919 Francesc Layret va demanar a la futura Societat de Nacions una intervenció a favor de l'autonomia de Catalunya.

El dia 16 es va convocar una manifestació a Barcelona a favor de l'autonomia. Davant el president de la Mancomunitat, Josep Puig i Cadafalch, a la tarda, hi van desfilar totes les corporacions i entitats econòmiques, socials, culturals i polítiques que donaven suport a la de-

LA CIUTADANIA DEMANA AUTONOMIA
Plebiscit municipal per a l'autonomia de Catalunya (16 de novembre del 1918).

ARXIU NACIONAL / FONTS BRANGULÍ

Les reivindicacions

Enric Prat de la Riba

PRESIDENT DE LA MANCOMUNITAT

“Per primera vegada des del 1714, Catalunya tindrà una institució que la representarà tota sencera”

Antoni Rovira i Virgili

ESCRITOR I HISTORIADOR

“Si se suprimissin les contribucions que paga Catalunya, la hisenda espanyola aniria a la bancarrota”

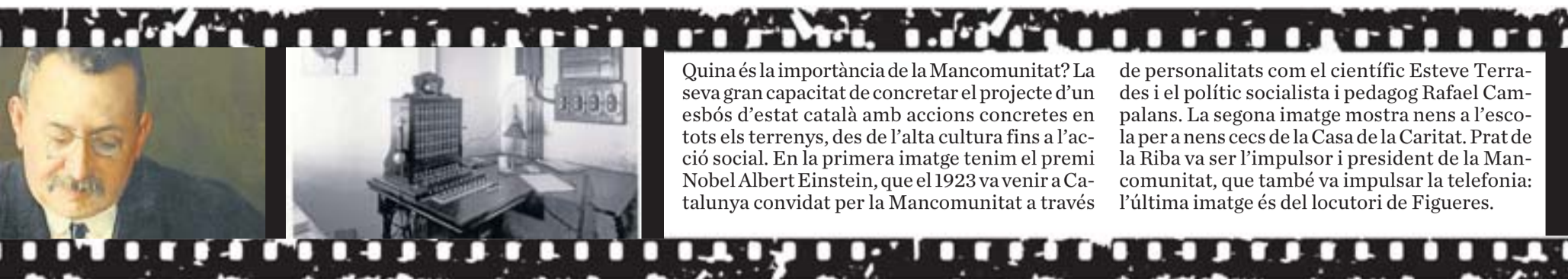
Josep Puig i Cadafalch

PRESIDENT DE LA MANCOMUNITAT

“La nostra terra és encara desconeguda pel món i cal expandir son coneixement”

manda d'autonomia de Catalunya. El ventall era molt ampli. Es va decidir que les contribucions indirectes restessin en mans del poder central i que els directes passessin a l'autònom, que es coresponsabilitzava, però, del dèficit estatal. Es proposava un sistema bicameral amb una cambra elegida per sufragi directe i una altra que seria el Senat, fill del sufragi dels municipis. Es creava una comissió de traspassos de serveis i recursos fiscals.

La reacció a Madrid davant la reivindicació catalana va ser sortir al carrer. El Círculo de la Unión Mercantil i la Cambra de Comercio van convocar una manifestació pel centre de la ciutat el 9 de desembre del 1918. Els comerços van tancar i 120.000 persones van deixar clar que no volien una Catalunya més autònoma. La tardor del 1918 havia començat una campanya de boicot als productes catalans. No seria esporàdica. Les amenaces de boicot es repetirien la primavera del 1932, quan es va discutir l'Estatut, i el 2005, quan es va debatre la reforma

Quina és la importància de la Mancomunitat? La seva gran capacitat de concretar el projecte d'un esbós d'estat català amb accions concretes en tots els terrenys, des de l'alta cultura fins a l'acció social. En la primera imatge tenim el premi Nobel Albert Einstein, que el 1923 va venir a Catalunya convidat per la Mancomunitat a través

de personalitats com el científic Esteve Terrades i el polític socialista i pedagog Rafael Campalans. La segona imatge mostra nens a l'escola per a nens cecs de la Casa de la Caritat. Prat de la Riba va ser l'impulsor i president de la Mancomunitat, que també va impulsar la telefonia: l'última imatge és del locutori de Figueres.

d'estructura d'estat

2012: LA CIUTADANIA VOL INDEPENDÈNCIA
Manifestació de l'Onze de Setembre del 2012. CÈLIA ATSET

Institució de Propaganda de Catalunya: "La nostra terra és encara desconeguda pel món i cal expandir son coneixement. L'Estat delega contínuament, per a representar-lo fora de Catalunya, homes no catalans o homes que es disfressen de no catalans. El record de l'assistència d'Espanya a les Exposicions Universals és de tristesa i de vergonya. Hauríem d'intervenir la premsa estrangera en ses informacions contràries i enemigues de Catalunya. La cooperació a les revistes estrangeres podria fàcilment ésser estimulada".

Els intents, però, d'internacionalitzar el plet català no van tenir gaire èxit. A París, el Comitè Nacional Català va fer arribar al president nord-americà, Woodrow Wilson, una carta en què demanava que Catalunya entrés a les Nacions Unides. El juliol del 1918 es va fundar un Comitè Pro Catalunya, presidit per Vicenç A. Ballester. Tenia relació sobretot amb l'Amèrica Llatina. Va ser ell qui va crear una nova bandera, símbol de les noves aspiracions de Catalunya: l'estelada. Cambó va sondejar si seria rebut a París. L'ambaixador francès i el ministre gal d'Afers Exteriors li van donar carabasses. França compartia interessos amb Espanya i Cambó era vist com un revolucionari.

de l'Estatut. Antoni Rovira i Virgili escrivia: "Perquè els catalans demanen l'autonomia, hi ha gent de Madrid i de províncies que vol declarar el boicot a la indústria i al comerç de Catalunya. El pensament no és nou. Veurem, doncs, aviat aquells retolets espanyolistes: «No se recibe a los viajantes catalanes» o «No se vende género catalán»". L'historiador i escriptor afegia que, en una baralla, els espanyols tenien més possibilitats de perdre-hi: "Si se suprimís dels ingressos la part que per contribucions paga Catalunya, la hisenda espanyola aniria de dret a la bancarrota".

El govern no es va mostrar gaire més dialogant que els que s'havien manifestat. El diputat andalús Niceto Alcalá Zamora va titllar la petició catalana d'"imperialista" perquè incorporava una part d'Osca, Terol, Castelló, València i les Balears. Es va oposar a la hisenda catalana: "Nada de hacienda nacional mermada, nada de privilegios tributarios; la justa compensación de los servicios cedidos". I Antoni Maura no donava

La campanya en contra

Conde de Romanones

PRESIDENT ESPANYOL

"No podía ni debía admitir diálogo. Autonomía política, Señor Cambó, no"

Antoni Maura

PRESIDENT ESPANYOL

"Su Señoría no tiene opción, ni la tendrá nunca nadie, porque no se elige la Patria en que se nace"

Niceto Alcalá Zamora

DIPUTAT

"Nada de hacienda nacional mermada, nada de privilegios, la justa compensación de los servicios cedidos"

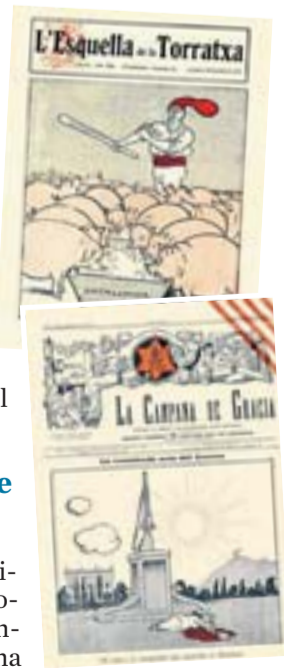
gaires alternatives: "Su Señoría no tiene opción, ni la tendrá nunca nadie, porque no se elige madre, ni se eligen los hermanos, ni la casa paterna, ni la Patria en que se nace". Els parlamentaris catalans es van retirar. No havien tingut èxit. A Catalunya es van prohibir les manifestacions. Malgrat tot, la gent va sortir al carrer i la policia va respondre-hi amb brutalitat. El capità general Joaquim Milans del Bosch va ordenar que els oficials sempre anessin armats i acompanyats de soldats amb màuser. Hi va haver una víctima: una dona que simplement passejava va rebre el tret d'un soldat.

França es nega a rebre Francesc Cambó

El fracàs internacional

El setembre del 1919 el president de la Mancomunitat, Josep Puig i Cadafalch, ja anunciava la necessitat de crear una

Les revistes satíriques van participar dels debats sobre la Mancomunitat.

La vaga de La Canadencia, la ciutat en estat de guerra

La violència de la lluita de classes

Els anys de la Mancomunitat no només van ser convulsos en l'aspecte polític. La violència de la lluita de classes i la crisi econòmica de postguerra van ser el seu escenari. El 4 de febrer del 1919 va començar la vaga de la Canadencia, l'empresa que produïa i subministrava el 70% de l'electricitat que consumia Catalunya. El 26 de febrer s'afegien a la vaga els treballadors de totes les companyies d'electricitat, gas i aigua. El 13 de març es va declarar l'estat de guerra i el 25 de març Barcelona era ocupada militarment. Fins i tot Cambó va sortir amb el fusell de sometent a l'esquena. La Federació Patronal va decretar un locaut que va deixar molts obrers sense feina. La repressió contra sindicats i obrers va ser terrible i la violència es va instal·lar als carrers de Barcelona: el 1920, en un sol mes, van morir a trets o per culpa de les bombes 49 persones. Tot plegat tindria un mal final: la dictadura de Miguel Primo de Rivera, a partir del 1923.

Tres imatges que il·lustren tres camps rellevants en la política de la Mancomunitat: els pavellons Prat de la Riba de la Maternitat; el *Diccionari ortogràfic*, obra de Pompeu Fabra, normalitzador del català, i un menjador social per a homes.

Ni un poble sense escola, biblioteca i telèfon

L'obra de la Mancomunitat volia abastar tot el territori i ha sobreviscut un segle

Reportatge

S.M.
BARCELONA

El 6 d'abril del 1914 es reunia per primera vegada l'Assemblea de la Mancomunitat i elegia com a president Enric Prat de la Riba. El seu discurs era realista: "L'Estat, autoritzant les províncies a mancomunar-se, no s'ha desennuyoriat de res, no ha traspassat a la Mancomunitat cap de les funcions que congestionen l'administració central. La Mancomunitat, que com a personalitat és tot, com a poder no és res". No tenia ni competències ni finançament, però ambicionava molt: "Donar a la nostra llengua la plenitud d'imperi sobre la vida nostra", va dir Prat de la Riba. I va afegir: "Que la nostra vida econòmica no sigui subordinada a grans forces estrangeres, sinó que constitueixi un sistema i un organisme complet". Finalment, volia aconseguir abastar tot el territori: "Que no hi hagi ni un sol Ajuntament de Catalunya que deixi de tenir, a part dels serveis de policia, la seva escola, la seva biblioteca, el seu telèfon i la seva carretera".

Molts dels projectes van quedar guardats en una carpeta. D'altres, però, han sobreviscut a dues dictadures i avui són el vaixell insígnia de la cultura, com la xarxa de biblioteques. No va ser mai fàcil. La Mancomunitat va haver de batallar sempre per poder construir la Catalunya que ambicionava.

BIBLIOTEQUES

Un projecte innovador que volia portar el préstec de llibres a tot el país

El primer president de la Mancomunitat, Enric Prat de la Riba, va donar un suport decidit a la creació d'una gran biblioteca similar a les que ja hi havia a les capitals europees: "De tots els instruments d'investigació científica, aquest és el més elemental, el més necessari, l'únic comú a tota mena de disciplines intel·lectuals", va dir. El 1914 es va inaugurar la Biblioteca de Catalunya. En poc temps, el nombre d'usuaris va créixer de forma espectacular: va passar de 4.634 lectors el 1914 a 43.797 el 1922. Poc després es crearia la xarxa de biblioteques públiques amb l'ambició que totes les poblacions poguessin accedir al préstec de llibres. Va ser un projecte innovador: el préstec, el lliure accés al fons o l'existència d'unes sales per a públic infantil no van ser adoptades a la resta de l'Estat fins al 1923. El 1915 es va crear l'Escola Superior de Bibliotecàries. Entre els professors hi havia la plana major de la intel·lectualitat de l'època.

Actualment 3.368.000 de catalans disposen de carnet de la xarxa de biblioteques públiques, és a dir, un 44% de la població. A Catalunya hi ha 362 biblioteques, amb un fons de 13.453.111 llibres. L'Escola de Bibliotecàries avui és la Facultat de Biblioteconomia i Documentació de la Universitat de Barcelona.

Una banda de música de la Casa de la Caritat de Barcelona i un grup de nens sordmuts fent classe de geografia a la mateixa institució. En un context d'alta conflictivitat social, amb el moviment obrer radicalitzat i una alta burgesia amb

tendències repressores i amb l'ajut de les forces d'ordre, la Mancomunitat va buscar una via intermèdia per assistir i donar formació als sectors més desfavorits. Beneficència i sanitat van ser dues polítiques claus.

IEC Catalunya s'integra en la comunitat científica internacional

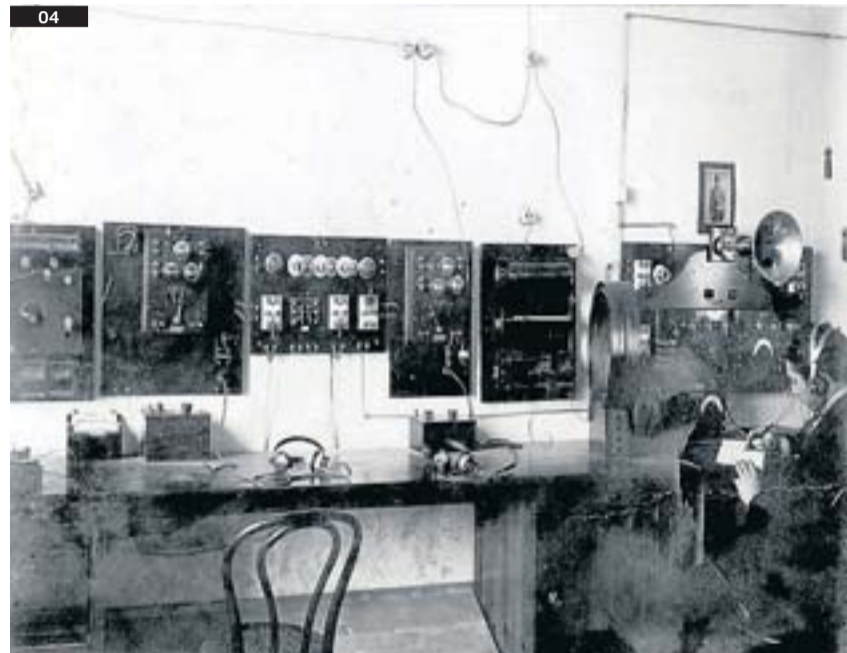
L'Institut d'Estudis Catalans (IEC) va ser anterior a la Mancomunitat: el va crear el 1907 l'aleshores president de la Diputació de Barcelona, Enric Prat de la Riba. El 1911 es va crear la Secció Filològica i la Secció de Ciències. Un any més tard es va crear la Secció més activa: la Històrico-Arqueològica, que el 1912 va intervenir en el X Congrés Internacional d'Història de l'Art, a Roma. Va ser un pas endavant: Catalunya no era un estat però entrava a formar part de la comunitat científica internacional. El 1923 l'IEC va ser admès a la Unió Acadèmica Internacional. El delegat de l'Institut, insòlitàment, amb el marquès de Villalobar, que era ambaixador a Bèlgica, representava l'estat espanyol. La feina feta per la Secció Històrico-Arqueològica –es van fer les excavacions que van descobrir el jaciment d'Empúries i es va iniciar la recuperació de les pintures romàniques– va ser espectacular. Un altre pas fonamental: la publicació, el 1913, de les *Normes ortogràfiques de Pompeu Fabra*. Per primera vegada, el català tenia una normativa ortogràfica.

L'IEC ha sobreviscut a dues dictadures. Actualment té 28 societats filials. Promou i desenvolupa la recerca en els diferents àmbits de la ciència i de la tecnologia, però principalment en la de tots els elements de la cultura catalana. Continua sent membre de la Unió Acadèmica Internacional.

ENSENYAMENT

El triomf de la renovació pedagògica sota el nom d'"escola nova"

La Mancomunitat va intentar cobrir tot el cicle educatiu: des de les primeres lletres fins als estudis superiors. No es va dubtar alhora d'assajar mètodes molt nous, com l'ensenyament ambulant i per correspondència. Es va adoptar el mètode Montessori i es va intentar convertir l'ensenyament tècnic en una veritable universitat popular. L'altre gran projecte va ser la formació de mestres: des del 1914 es va organitzar l'Escola d'Estiu. El Consell de Pedagogia va impulsar una política de publicacions periòdiques. Un dels projectes que més èxit va tenir va ser l'Escola Industrial. La Mancomunitat estava convençuda que la indústria barcelonina necessitava una mà d'obra qualificada. Va

formar directors d'indústria i tècnics de grau mitjà. Una de les institucions més emblemàtiques que va acollir va ser l'Escola de Treball. Les classes, fetes en català, eren nocturnes, perquè es requeria que els alumnes treballessin en alguna indústria.

Avui encara formen part del teixit educatiu de Catalunya moltes de les institucions que la Mancomunitat va crear perquè tothom pogués accedir a una formació i a una educació. És el cas de l'Escola de Treball, l'Escola Superior d'Agricultura, l'Escola d'Administració Pública de Catalunya i l'Escola Industrial.

XARXA TELEFÒNICA

La Mancomunitat construeix la línia, Madrid l'explota

El 1914, dels 1.087 municipis de Catalunya només 38 tenien telèfon. La Mancomunitat va voler fer arribar la comunicació telefònica on les empreses no tenien interès que hi arribés, perquè eren zones rurals allunyades sense perspectives de captar gaires abonats. A mitjans del 1923 ja hi havia 410 municipis amb telèfon. A Barcelona hi havia 10.000 abonats. El setembre d'aquell any l'Estat va prendre possessió de la comunicació telefònica de Barcelona, una xarxa que havia construït la Mancomunitat i que s'havia revaloritzat en un 50% com a mínim. L'Estat va haver d'invertir-hi un milió d'euros de pessetes el primer any, però el 1923 ja li va donar dos milions de beneficis, i l'any següent tres. Sense els usuaris de Barcelona mantenir la xarxa a la resta del país era complicat per a la Mancomunitat. Es quedava amb zones generadores de dèficit, però no amb les

ciutats que donaven beneficis. El 25 d'agost del 1924 es concedia el monopoli dels telèfons a la nova companyia Telefónica Nacional de España, filial de l'americana International Telephone and Telegraph.

El que va construir la Mancomunitat continua sent patrimoni de Telefónica. Ara es diu Telefónica SA i és un grup empresarial multinacional de telecomunicacions. Té presència en 25 països sota les marques Telefónica, Movistar, O2 i Terra.

LA MATERNITAT

Un lloc perquè les obreres poguessin donar a llum amb millors condicions

Un dels experiments més radicals que va fer la Mancomunitat, en matèria sanitària, va ser a la Casa de la Maternitat de Barcelona. El 1917, el director del centre, Ricard Zariquiey, plantejava quin era el seu projecte: "La Maternitat ha estat fins avui secreta, deshonrosa, albergant tan sols dones solteres, que hi anaven a amagar llur falta. La Maternitat vol modificar això i servir també a les obreres i en general a totes aquelles que no tenen mitjans, poden parir amb poc cost i en millors condicions que a casa seva". El que ja es feia en bona part d'Europa es va començar a fer Catalunya. Es va crear una escola de llevadores, una escola de tocòlegs i ginecòlegs, i es va formar les puericultores. Si el 1918 morien un 56,7% dels nadons que eren abandonats a la Maternitat, el 1922 la xifra es va reduir al 24,3%.

Actualment, als edificis de la Casa de la Maternitat hi ha l'IES les Corts, l'emissora COMRàdio i dependències de la Diputació i de la Universitat de Barcelona.

L'AMBICIÓS PROJECTE DE LA MANCOMUNITAT

01. Menjador d'infants. 03. Infants orfes fent gimnàstica a les platges de Barcelona.

AHD / FONTS BRANGULÍ I BENEFICÈNCIA A LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA, JOSEP BRANGULÍ, ANC

02. Biblioteca popular de Valls. 04. Escola de telegrafia sense fils del Servei Meteorològic de la Mancomunitat. AHD

Les carreteres i la modernització al camp, dos pilars del programa de la Mancomunitat. A les imatges: camí veïnal de Solsona a Sant Llorenç de Morunys, cartell d'un concurs ramader i pont de Vernet sobre el Segre.

Com va arribar la Mancomunitat fa cent anys

Opinió

ALBERT BALCELLES
HISTORIADOR

Fa cent anys es va publicar el decret que permetia que es mancomunessin –que es federessin– les diputacions provincials: “*Para fines exclusivamente administrativos que sean de las competencias de las provincias*”. A continuació el decret admetia la possibilitat de la delegació de serveis i de recursos fiscals del poder central en favor d’una mancomunitat, però calia una llei especial de les Corts. El decret sembla una concessió molt modesta, molt per sota de les demandes autonomistes catalanes, però havia costat sis anys de debats parlamentaris i de gestions, primer sota el govern conservador d’Antoni Maura entre el 1907 i el 1909, després amb el govern liberal de José Canalejas el 1911 i amb el del seu successor Romanones, entre el 1912 i el 1913, i finalment un decret del govern conservador d’Eduardo Dato permetia les mancomunitats a totes les regions espanyoles que ho demanessin. Però només es va constituir la catalana.

Prat de la Riba va ser elegit sense rival per l’Assemblea formada pels diputats de les quatre diputacions com a primer president de la Mancomunitat el 6 d’abril del 1914, sense deixar de ser president de la Diputació de Barcelona, que va ser la locomotora de la Mancomunitat. Feia dos-cents anys de la caiguda de l’Onze de Setembre del 1714 i ara començava el redreçament. La importància històrica de la Mancomunitat resideix en el fet que va ser el primer organisme de go-

vern per a tot Catalunya, un ens preautonòmic encara que no aconseguís l’autonomia. Per tant, va ser la precursora tant de la Generalitat republicana del 1931 com de l’actual. Compartien un projecte nacional els homes de tots els partits catalans que van propugnar el nou organisme regional. Perquè la Mancomunitat va ser fruit de la cooperació de la dreta i l’esquerra catalanistes i fins i tot dels polítics catalans dels partits espanyols dinàstics. I va continuar sent-ho al llarg dels deu anys d’existència de la corporació.

La ruta fins aquí havia estat llarga. El 1880 Valentí Almirall havia fundat el Centre Català. El 1892 la Unió Catalanista havia aprovat a Manresa les Bases per a la Constitució Regional Catalana. El 1898, després del desastre colonial, cinc corporacions barcelonines de la societat civil catalana havien demanat a la reina regent Maria Cristina una diputació única amb un concert econòmic. El 1901 s’havia produït a Barcelona la primera victòria electoral del primer partit catalanista: la Lliga Regionalista. El 1907

Impuls Sense el progrés del moviment catalanista no s’hi hauria arribat

Reunió del Consell de la Mancomunitat de Catalunya sota la presidència de Josep Puig i Cadafalch, 1918.

s’havia aconseguit la victòria de la gran coalició de la Solidaritat Catalana, resposta a l’agressió militar contra dos periòdics catalanistes el 1905. Prat de la Riba, gràcies a aquesta onada, va arribar a president de la Diputació de Barcelona i ell i Cambó van convèncer Maura perquè inclogués la possibilitat de les mancomunitats interprovincials de la mateixa manera que promovia les mancomunitats d’ajuntaments veïns en el seu projecte de reforma de l’administració local. Però aquesta reforma va quedar arxivada arran de l’explosió de la Setmana Tràgica de Barcelona del juliol del 1909, de la caiguda de Maura i de la fi de la Solidaritat Catalana amb la ruptura entre esquerra i dreta catalanes.

Només a partir del 1911 es va reprendre la marxa i la Diputació de Barcelona va convidar les altres tres a federar-se i va aconseguir que gairebé tots els parlamentaris catalans donessin suport a la demanda. La divisió provincial del 1833 s’havia creat per fragmentar els catalans i vuitanta anys més tard les diputaci-

ons provincials catalanes giraven el mitjà i pactaven la reunificació. Les províncies menys desenvolupades sabien que es beneficiarien de la contribució de la de Barcelona, la que comptava amb més recursos, i efectivament així va ser.

Però sense el progrés del moviment catalanista no s’hi hauria arribat. Sense la Renaixença literària, sense la munió de corals, orfeons, centres excursionistes, ateneus, escoles catalanes, periòdics, sense tot un moviment associatiu cultural de caràcter patriòtic, plural i divers, no s’hauria generalitzat la voluntat d’autogovern. Primer havia estat la consciència d’identitat. Després s’havia comprès que sense poder polític aquesta identitat podia desaparèixer, que sense poder polític Catalunya no podia anar endavant en tots els ordres.

La Mancomunitat va ser un èxit de la via possibilista del catalanisme moderat predominant, però va comptar amb la col·laboració eficient de l’esquerra nacionalista republicana. Mentre Europa es destruïa, pocs mesos després, amb la Primera Guerra Mundial, la Mancomunitat construïa una nació moderna damunt uns paràmetres democràtics liberals. La Mancomunitat va haver de desenvolupar la seva obra en una època convulsa, a la vegada que topava amb la negativa tancada dels partits espanyols al Parlament a concedir l’autonomia a Catalunya el 1919, el mateix any que va començar una conflictivitat social tacada de sang. Malgrat tot, amb molt pocs mitjans, la Mancomunitat va fer una obra de modernització i de vertebració de Catalunya, una obra de la qual avui encara som deutors. —

La quarta oportunitat

Anàlisi

IGNASI ARAGAY

A vegades em sembla que hem volgut imitar malament la feina de Prat de la Riba i els seus, aquell magnífic impuls civilitzador i modernitzador. En quatre anys, del 1913 fins a la seva mort, el 1917, Prat i els noucentistes de la Mancomunitat van posar les bases per a un nou país. Després va venir una dictadura; l’efímer, esperançador i tumultuós parèntesi republicà; la Guerra Civil; i finalment una altra dictadura, aquest cop llarga, sanguinària i

mediocre. Els últims quasi quaranta anys hem mirat de reprendre l’obra de la Mancomunitat, però, repetixo, no ho hem sabut fer del tot bé.

Vist en termes històrics, l’explicació és òbvia. Sense treure-li mèrits, Prat ho va tenir millor. No va ser fruit d’una improvisació, sinó d’una època. Quan va aconseguir tirar endavant la unió de les quatre diputacions per bastir, dos-cents anys després de la desfeta del 1714, un nou govern unitari català, duia al darrere l’impuls de més de mig segle de la Renaixença cultural, del Modernisme i del jove i dinàmic catalanisme polític, del qual ell era el principal teòric. Tenia al seu abast una brillant generació d’intel·lectuals i tècnics amb

Retrat de l’artista Ramon Casas del president de la Mancomunitat Enric Prat de la Riba. RAMON CASAS

vocació catalana i europeista. Com va teoritzar Vicente Cacho Viu, la independència cultural ja s’havia produït, de manera que artistes, escriptors i científics miraven més a París, Londres, Roma i Berlín que a Madrid. Tenia, a més, una burgesia industrial necessitada de projecte, de poder. Prat es beneficiava, en definitiva, d’un optimisme generacional, d’una notable maduresa intel·lectual i política, i d’una potència econòmica. Catalunya es veia a ella mateixa com l’avançada d’una Espanya en crisi que calia regenerar. És veritat que també va haver de conviure amb un més que comprensible malestar obrer de caràcter revolucionari, però fins i tot en això va saber aportar, en alguns moments, el que ara en diríem una tercera via.

La Transició va suposar també un impuls, però el record dels pro-

jectes republicà i mancomunitari quedava lluny. Sortíem del franquisme tenyits de marxisme: amb més il·lusió que fonament, més espanyols que europeus, i en general poc preparats. I per això massa vegades ens hem quedat en la superfície: hem aixecat edificis però ens ha faltat contingut, discurs, solidesa. Ara les retallades han acabat de fer visible aquestes debilitats.

Després de la Mancomunitat, la Generalitat republicana i la Generalitat autonòmica, anem cap a una quarta oportunitat: l’Estat. ¿Serà la vençuda? Aquest nou salt polític endavant per posar en marxa el que Ferran Mascarell en diu Deucentisme ens agafa més preparats. Sabem els errors que hem comès i tenim una nova generació de gent formada. L’emmirallament de Mas en Prat té, doncs, tot el sentit. —